

Dilin Ekolojisi

Batı Afrika'yı dünyanın en fazla dil çeşitliliği gösteren yerlerinden biri yapan nedir? Oxford'lu bir antropolog yağmurun buna cevap olabileceğini söylüyor.

Eğer Afrika'yı kuzeybatıda Senegal'den güneye doğuda Kamerun'a kadar gezerseniz, Çince ve İngilizce kadar birbirinden farklılık gösteren 700 ayrı dile karşılaşsınız. 12 milyonluk nüfusuyla Kamerun, 275 farklı dile ev sahipliği yapıyor; küçük Togo'nun sadece 50 farklı dili var. Bu dil bolluğu dil bilimcileri şaşırtmış. Herşeyden önce bu bölgelerde oturanlar, Batı Afrika'yı dil çeşitliliğinde ge-

Dünya'daki tek yer olan Papua Yeni Gine'dekiler gibi büyük dağlarla birbirlerinden ayrılmış değiller. Oxford'dan bir dilbilimci antropolog olan Daniel Nettle'in bunu açıklayan yeni bir teorisi var. Nettle dört yıldan beri çeşitli dillerin kullanıldığı bölgeleri gösteren haritalarla ekolojik haritaları karşılaştırarak, Batı Afrika dillerinin dağılımını araştırıyor. Bunu daha önce kimse yapmamış. Diğerleri gibi dil sayısının ekvatora doğru arttığını bulmuş. Ancak, Nettle bir başka şeyi daha farketmiş: Yağmurlu mevsimlerin uzunluğu ve bölgedeki dil sayısı arasında doğrudan bir ilişki bulunuyor.

Nettle çalışmasında, Batı Afrika ülkelerini herbiri birkaç bin km² olan karelere ayırmış ve her karedeki her dili konuşan insanları saymış. Daha sonra, bunu her karedeki yağmur miktarı ile karşılaştırmış.

Yağmurlu mevsimin 11 ay sürdüğü güneyde en büyük dil yoğunluğunu bulmuş- bazı yerlerde

kare başına 80. Daha uzakta kuzeyde 4 aydan daha az yağmur yağın kuru savana topraklarında dil sayısı, Büyük Sahra yakınında kare başına ortalama 3 olacak şekilde azalmış.

Nitekim, büyük kuru bir ülke olan Nijer'in sadece 20 dili varken, daha güneyde aynı büyüklükte olan Nijerya'nın 430 farklı dili var. En küçük dil dağılımı bölgesi tek bir köye kadar düşüyor. Kuzey Nijerya'da Horom dilini konuşan sadece 500 kişi var. Tipik olarak köylüler birden fazla dil biliyor, ya da komşu bir klanla ticaret yapmalarına ya da oradan biriyle evlenmele-

gelerde, diğer gruplarla ilişki kaçınılmaz oluyor. "Eğer 6 kurak ayınız varsa, o dönem için yiyecek üretemezsiniz" diyor Nettle. "Bu yüzden, yiyecek getirebilecek sosyal bir ağ oluşturmak zorunda kalırsınız." Ağ büyüdükçe ortak bir dil oluşumu olasılığı artar.

Batı Afrika toplulukları büyük oranda Nettle'in teorisine uyuyor. Güneyde tatlı patates ve manyok kararlı mahsuller. Devamlı bir yağmura ihtiyaçları olsa da, bütün bir yıl içinde hasatı yapılabilen güvenilir ürünler. Bu yüzden, üreticiler küçük gruplar halinde yaşayabiliyorlar ve dışardan gelen kimsenin

anlamadığı bir dil konuşabiliyorlar. Yağmurun sadece 6 ay yağdığı Kuzey Nijerya ya da Gana'da başlıca mahsuller akdarı ve süpürge darısı gibi tahıllar. Bunlar kuru mevsimlerde depolanabildiği halde, kıtlık olabiliyor ve böylece ticaret ve dolayısıyla ortak bir dil önemli hale geliyor. Uzakta kuzeyde, Büyük Sahra yakınında Fulari sığırcı çobanlarının geniş

yerlerde gezdiği bölgelerde bile eğilim devam ediyor.

Bu dil zenginliği sürmüyebilir. Nettle birkaç yüzyıl içinde Nijerya'da 400 dil bulunamayacağını, sadece 40 olabileceğini söylüyor. "Eğer 20 milyon tarafından konuşulan Hausa dilini bilerseniz, TV seyredebilirsiniz, ilaç ve gübre için gereken nakit paranız olabilir." diyor. Büyük diller daha çekici oluyor çünkü halen sağladığı şeyler bütün endüstri ekonomisinde geçerli.

Glaustuz, J., Discover, Ağustos 1997
Çeviri: Selda Ant

Koyu renkler daha fazla yağışı gösterir. Yağış ve konuşulan dil sayısı, Büyük Sahra'nın güneyine doğru artar.

rine olanak sağlayan bir frenk dili kullanıyorlar. Şüphesiz güneyin dil çeşitliliğinin bölgenin yüksek nüfus yoğunluğunu yansıttığını düşünebilirler. Ancak, en yüksek nüfuslu bir bölge olan kuzey Nijerya'da Hausa adlı tek bir dil baskın.

Nettle, şimdi bu dillerin nasıl geliştiğini bildiğine inanıyor. "Eğer bütün yıl boyunca fazla yağmur yağarsa gereken yiyecek miktarını üretebilirsiniz" diyor. Böylelikle yaşamak için diğer yerlerle bağlantıya gerek kalmıyor.

Ancak, kıtlığın olabileceği, daha fazla mevsimlik ürünün olan böl-